

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 2, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 65.06:657

*О. О. Любар,
к. е. н., доцент кафедри організації обліку та звітності,
Вінницький національний аграрний університет*

ЗАСОБИ ПРАЦІ: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА ТА ПРАКТИКА ОБЛІКУ

*О. О. Lubar,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Chair of
Accounting and Reporting Organization, Vinnytsia National Agrarian University*

MEANS OF LABOUR: THEORY, METHODS AND PRACTICE OF ACCOUNTING

У статті розглянуто методологічні та організаційні основи побудови бухгалтерського обліку засобів праці, питання документування господарських операцій з надходження, переміщення та вибуття засобів праці на підприємстві, особливості організації їх синтетичного та аналітичного обліку, порядок відображення даних про засоби праці в облікових регістрах та розкриття інформації щодо них у бухгалтерській звітності.

Methodological and organizational foundations of the formation of accounting of means of labour, issues of documenting business transactions of obtaining, transferring and disposal of means of labour of the enterprise, peculiarities of organization of the synthetic and analytical accounting, the procedure of recording of data on the means of labour in the accounting records, and the disclosure of information about them in the financial statements are considered in the article.

Ключові слова: підприємство, засоби виробництва, засоби праці, активи, облік.

Key words: enterprise, means of production, means of labour, assets, accounting.

Постановка проблеми. Економічні реформи в Україні, які направлені на глобалізацію фінансових ринків та вихід з кризового стану, змінюють економічне, інформаційне та правове середовище функціонування підприємств. В області бухгалтерського обліку відбуваються важливі зміни, пов'язані з розвитком ринкових відносин, реформуванням власності. На сучасному етапі вельми необхідна адекватна ринковій економіці організація управління діяльністю підприємств, оскільки саме на підприємствах формується основа фінансової системи держави. Це обумовлює необхідність розвитку та вдосконалення теоретичних засад бухгалтерського обліку з метою їх впровадження під час розв'язання практичних проблем.

Засоби праці у сучасних умовах господарювання відіграють визначальну роль, оскільки вони становлять вагомий частину майна будь-якого суб'єкта господарювання. Проблеми їх обліку, аналізу та контролю є предметом особливої уваги економічної науки.

Аналіз останніх досліджень. У зарубіжній і вітчизняній літературі значну увагу приділяють розкриттю сутності засобів праці, їх класифікації, особливостям оцінки, порядку документального оформлення операцій з ними, проблемам амортизації, відображенню в обліку витрат на ремонт окремих засобів праці, а також шляхам удосконалення обліку операцій із засобами праці. Ці питання розглянуто у працях таких вчених, як І.А. Бланк, С.Ф. Голов, Ф.Ф. Бутинець, М.Ф. Огійчук, Л.Л. Горецька, А.Г. Загородній, С.О. Левицька, І.В. Ковальчук, Н.М. Малюга, В.В. Сопко, Л.К. Сук, В.Є. Ванкевич, К. Друрі, Л.В. Зубарева, І.П. Ламанов, Б. Нідлз, М.Р. Метьюс, Я.В. Соколов та ін.

Отримані впродовж тривалого періоду результати теоретичних і практичних розробок із удосконалення обліку засобів праці позитивно вплинули на розвиток вітчизняної теорії обліку. Разом з тим залишається низка проблем методологічного й практичного характеру, зокрема, щодо трактування терміну „засоби праці” та їх класифікації, методичного забезпечення оцінки вартості засобів праці на різних етапах розвитку підприємства, а також гармонізації обліку засобів праці із міжнародними стандартами.

Метою даної публікації є вивчення існуючої теорії та практики ведення обліку засобів праці, розроблення конкретних пропозицій щодо удосконалення цієї ділянки облікової роботи, враховуючи вимоги сучасної ринкової економіки, специфіку об'єкта та вимоги, що ставляться до обліку національними стандартами.

Результати досліджень. У широкому сенсі поняття „облік” означає спостереження, вимірювання, реєстрацію певних природних або суспільних явищ.

Для людства важливим є облік усіх явищ, що впливають на членів суспільства, але об'єктом особливої уваги є господарська діяльність, основу якої становить виробництво матеріальних благ.

Господарська діяльність – це будь-яка діяльність, пов'язана з виробництвом, обміном і споживанням матеріальних та нематеріальних благ. Господарська діяльність, яка здійснюється з метою отримання прибутку, є підприємницькою діяльністю (підприємництвом).

Суб'єктами господарської діяльності є фізичні (громадяни) та юридичні (підприємства, організації, установи) особи.

Для здійснення господарської діяльності підприємства повинні мати необхідні засоби виробництва, які складаються із засобів і предметів праці.

Під засобами праці розуміють річ (або комплекс речей), яку працівник розміщує між собою і предметом праці так, аби вона була провідником його дій на цей предмет. Засоби праці за своєю суттю можуть бути двох видів: знаряддя праці і предмети, що забезпечують умови праці.

Знаряддя праці – це такі її засоби, з допомогою яких виробляються матеріальні і духовні цінності (тобто машини, обладнання, верстати, інструменти тощо). Вони призначені діяти на предмети праці і видозмінювати їх у процесі виробництва.

Предмети, за допомогою яких на підприємствах створюються умови для організації і нормального ведення процесу виробництва (будови, споруди, господарський інвентар, транспортні засоби тощо), належать до другого виду засобів праці – забезпечують умови праці на виробництві.

Побудова обліку засобів праці визначається особливим характером їх функціонування у процесі діяльності. Особливістю засобів праці є те, що вони протягом тривалого часу багаторазово використовуються у згаданому операційному процесі, поступово зношуються, зберігаючи при цьому свою натуральну форму.

Характерна особливість засобів праці полягає також у тому, що вони не мають тієї загальної взаємозамінюваності, яка характерна для потенційної робочої сили та запасів діяльності. Тому ефективність їх різна за галузями, підприємствами, окремими видами. Ця різниця для кожного конкретного засобу праці залежить від його технічного і морального зносу.

Характерні ознаки всіх засобів праці ще й такі: вони беруть участь у процесі діяльності, зберігаючи натуральну (речовинну) форму і поступово (частиними) переносючи вартість на новий виготовлений продукт у формі амортизації. Розмір амортизації того чи іншого засобу праці визначається ступенем його зношення у процесі використання.

Підприємства постійно поповнюються новими засобами праці згідно з досягнутим рівнем технології виробництва, характером і обсягом виготовлюваної продукції. Обізнаність щодо наявності засобів праці і постійний контроль за ефективним їх використанням – важливі чинники в управлінні діяльністю кожного підприємства. Цьому має сприяти добре побудований і організований їх облік. Важливими умовами для раціональної організації такого обліку є науково обґрунтована класифікація цих засобів і їх оцінка.

У фінансовій системі при плануванні та обліку всі засоби праці поділяються на дві великі групи – оборотні та необоротні. Основу такого поділу формує: з одного боку, ліміт ціни придбання, а з іншого – строк використання (рис. 1).

До основних засобів належить засоби праці, що експлуатуються довше ніж один рік і мають вартість понад встановлений ліміт (виняток становить лабораторне обладнання, для якого ліміт значно вищий); повністю і багаторазово беруть участь у процесі виробництва, переносять свою вартість на готову продукцію частинами, у міру зносу. Це такі: земельні ділянки; капітальні витрати по поліпшенню земель; будинки і споруди; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, приладдя та інвентар; тварини; багаторічні насадження; інші основні засоби.

Група „Інші необоротні матеріальні активи” включає в себе: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні активи; тимчасові (нетитульні споруди); природні ресурси; інвентарна тара; предмети прокату; інші необоротні матеріальні активи.

Група „Нематеріальні активи” включає в себе: права на об’єкти промислової власності; авторські та суміжні з ними права; права на знаки для товарів і послуг; права користування природними ресурсами; права користування майном; незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи; інші нематеріальні активи.

Окрім вищенаведених до необоротних засобів праці належить також група „Довгострокові біологічні активи”, які поділяють на такі групи:

- довгострокові біологічні активи рослинництва;
- довгострокові біологічні активи тваринництва;
- незрілі довгострокові біологічні активи.

До оборотних засобів праці підприємств і господарських організацій належать і обліковуються у складі запасів у обороті, у складі МШП, або у складі поточних біологічних активів такі об’єкти:

1) у складі малоцінних та швидкозношуваних предметів:

а) предмети, які служать менш ніж один рік, незалежно від їх вартості;

б) предмети вартістю, нижчою за ліміт, який встановлено відповідними нормативними актами, незалежно від терміну їх служби, за винятком сільськогосподарських машин та знаряддя, а також довгострокових біологічних активів тваринництва, які належать до необоротних активів незалежно від їх вартості;

в) прилади, засоби автоматизації і лабораторне обладнання, нижчі за встановлений ліміт, придбані науково-дослідними організаціями і промисловими підприємствами для центральних заводських лабораторій в установленому порядку;

г) спеціальні інструменти, пристрої та інструменти цільового призначення для серійного чи масового виробництва певних виробів або для виконання індивідуального замовлення незалежно від їх вартості;

д) спеціальний одяг, спеціальне взуття і постільне майно незалежно від його вартості і терміну служби, за винятком постільного майна, що обліковується у складі основних засобів готелів.

2) у складі поточних біологічних активів: поточні біологічні активи рослинництва; поточні біологічні активи тваринництва; тварини на відгодівлі; птиця; звірі; кролі; сім’ї бджіл; доросла худоба, що вибракувана з основного стада; худоба, що прийнята від населення для реалізації; службові собаки.

За своїм призначенням усі засоби праці – оборотні та необоротні, можуть бути двох видів: загального і спеціального призначення. В основі такого поділу лежать три ознаки: розмір затрат на придбання або спорудження; порядок їх погашення; термін служби та інші.

Необхідною умовою організації обліку засобів праці є єдиний принцип їх грошової оцінки – по первісній, залишковій, відновлювальній і ліквідаційній вартості.

Відображенню в обліку будь-яких об’єктів передуює спостереження за ними. Спостереження є необхідним для того, щоб переконатися в існуванні об’єкта. Результати спостереження оформлюють за допомогою первинних документів, у яких зазначають факти господарської діяльності (первинні одиниці бухгалтерського спостереження). Тобто первинні документи є письмовим доказом фактичного здійснення господарської операції або письмовим розпорядженням на її здійснення.

Надходження, переміщення та вибуття засобів праці на підприємстві оформляється відповідними первинними та зведеними обліковими документами, які складаються на бланках типових форм, затверджених Міністерством статистики України, а також на бланках спеціалізованих форм, затверджених міністерствами і відомствами України. Документування господарських операцій також здійснюється з використанням виготовлених самостійно бланків, які обов’язково містять реквізити типових або спеціалізованих форм [7].

На кожному конкретному підприємстві цілком закономірно використовується лише певна частина синтетичних рахунків (рахунків першого порядку) та субрахунків (рахунків другого порядку), передбачених типовим Планом рахунків. Тому кожне підприємство розробляє для себе Робочий план рахунків, включаючи до нього лише ті рахунки, що мають практичне застосування на даному підприємстві та визначаючись при цьому з аналітичними рахунками.

Для обліку й узагальнення інформації про наявність та рух засобів праці призначено рахунки: 10 „Основні засоби”, 11 „Інші необоротні матеріальні активи”, 12 „Нематеріальні активи”, 15 „Капітальні інвестиції”, 16 „Довгострокові біологічні активи”, 184 „Інші необоротні активи”, 21 „Поточні біологічні активи” та 22 „Малоцінні та швидкозношувані предмети” [6].

Згідно Методичних рекомендацій щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств, затверджених наказом Міністерства аграрної політики України від 04.06.2009 р. № 390 синтетичний облік за рахунками 10, 11, 12, 13, 16, 19 ведуть в Журналі-ордері № 4 А с.-г. Записи здійснюють на підставі первинних документів, бухгалтерських довідок.

Дані про рух та наявність МШП в грошовому виразі за місяцями зберігання (матеріально-відповідальними особами) узагальнюються за місяць в Журналі-ордері № 5 А с.-г., який об’єднано з відомістю.

Для обліку поточних біологічних активів передбачено Журнал-ордер № 8 с.-г. та Відомості № 8.1 с.-г. та № 8.2 с.-г. [5].

Інформація, відображена в облікових регістрах та Головній книзі в кінці звітного періоду узагальнюючим підсумком переноситься до форм річної фінансової звітності. Основна узагальнена інформація про наявність і рух засобів праці підприємства наведена у Балансі (Звіті про фінансовий стан) (ф. № 1), Звіті про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (ф. № 2) та Примітках до фінансової звітності (ф. № 5) [4].

Інформація про засоби праці підприємства також відображається у статистичній звітності.

Висновок. Теоретичні і практичні засади організації обліку засобів праці необхідно удосконалювати у напрямі розширення її управлінських можливостей, максимально пристосовуючи до практичних потреб суб’єктів підприємницької діяльності, що виникають у процесі прийняття управлінських рішень щодо руху засобів праці та ефективності їх використання. Основними шляхами удосконалення організації обліку засобів праці є раціоналізація як кожної форми документів і регістрів обліку, так і методів, і способів збирання, обробки і узагальнення облікової інформації, адаптованих до сучасних умов.

Список використаних джерел.

1. Ковальчук І.В. Економіка підприємства: навч. посібник / І.В. Ковальчук. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
2. Сопко В. Деякі питання термінології та класифікації засобів праці / В. Сопко, В. Карев // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 3. – С. 11-15.
3. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: Підручник / За ред. проф. М.Ф. Огіячука. – 5-те вид., перероб. і допов. – К.: Алерта, 2009. – 1056 с.
4. Шустваль Т. Нові підходи до складання фінзвітності: вивчаємо свіже НП(С)БО 1 / Т. Шустваль // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – № 33(2030). – С. 5-8.
5. Методичні рекомендації щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств. Затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 04.06.2009 р. № 390.
6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджено наказом Міністерства України від 30.11.99 р. № 291.
7. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. Затверджено наказом Міністерства України від 24.05.95 р. № 88.

References.

1. Kovalchuk I.V. (2008), *Ekonomika pidpriemstva* [Business Economics] navch. Posibnyk, Znannia, Kyiv, Ukraine.

2. Sopko V. and Kareev V. (2006), "Some issues of terminology and classification of labor", *Bukhhalters'kyj oblik i audyt*, vol. 3, pp. 11-15.
3. Ogiychuk M.F. (2009) *Finansovyj ta upravlins'kyj oblik na sil's'kohospodars'kykh pidpriemstvakh* [Financial and management accounting in agricultural enterprises], 5nd ed, Alerta, Kyiv, Ukraine.
4. Shustval T. (2013) "New approaches to compiling finotchetnosti: exploring fresh NP (S) 1", *Vse pro bukhhalters'kyj oblik*, vol. 33(2030), pp. 5-8.
5. Ministry of Agrarian Policy of Ukraine (2009) "Guidelines on the use of registers journal-order forms accounting for farms", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN48748.html (Accessed 04 June 2009).
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (1999), "Resolution "Chart of Accounts assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1557-11> (Accessed 30 November 1999).
7. Ministry of Finance of Ukraine (1995), "Regulation on the provision of documentary records in the accounting", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0168-95> (Accessed 05 May 1995).

Стаття надійшла до редакції 15.02.2014р.

ТОВ "ДКС Центр"